

Сарієва А. Б.,

Національний технічний університет України "Київський технічний інститут"

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕРМІНІВ

У статті викладено основні способи перекладу комп'ютерної термінології, а також виділені лексико-стилістичні особливості комп'ютерних термінів.

Ключові слова: переклад, термін, лексика, еквівалент.

В статье изложены основные способы перевода компьютерной терминологии, а также выделены лексико-стилистические особенности компьютерных терминов.

Ключевые слова: перевод, срок, лексика, эквивалент.

This article is devoted to basic approaches of translating the computer terminology, lexical and stylistic features of computer terms are highlighted as well.

Keywords: translation, date, vocabulary, equivalent.

Прогресуючі процеси комп'ютеризації диктують необхідність адекватної трансляції відповідних текстів, написаних на одній мові, на іншу. На сьогодні в переважній більшості випадків актуальна проблема перекладу англійських комп'ютерних термінів на українську. Це потрібно для перекладу технічної документації, літератури, інтерфейсу програмних продуктів.

Складність перекладу текстів комп'ютерної тематики полягає в тому, що багато комп'ютерних термінів відносяться до безеквівалентної лексики, тобто, не мають регулярних відповідностей в українській мові. Але це не означає принципову неможливість їх перекладу [6, с. 76]. Поступово комп'ютерні терміни набувають перекладацької відповідності, і цей процес вимагає вивчення. В той же час, існуючі словники комп'ютерних термінів або відстають на декілька років від розвитку комп'ютерної техніки, або описують лише частину термінології. Це відноситься навіть до онлайн-словників, які по самій своїй природі повинні йти врівні з прогресом. Наприклад, глосарій перекладу інтерфейсу *Microsoft International Word List* описує тільки терміни, що відносяться до операційної системи Windows, причому укладачі допускають грубі помилки. Так, слово *pointer* пропонується перекладати як "курсор" (замість "показчик"), а *slider* як "повзун" (замість "регулятор"). Залишається актуальною необхідність розробки адекватного і стандартизованого алгоритму перекладу англійських комп'ютерних термінів на українську мову. У перекладацькій літературі такий алгоритм називається "Моделлю перекладу". Вперше цей термін ввів Ю. Найда і мав на увазі під ним представлення процесу перекладу у вигляді ряду перетворень одиниць оригіналу в одиниці тексту перекладу [11, с. 87]. Комісарів розвинув розуміння терміну "модель перекладу" – для нього це умовний опис ряду розумових операцій, виконуючи які, перекладач може здійснити переклад всього оригіналу або деякої його частини [5, с. 234]. Передумовою до створення дійсної моделі перекладу комп'ютерних текстів може стати класифікація способів перекладу комп'ютерних термінів, якій і присвячена дана стаття. Ми вважаємо, що до комп'ютерних текстів повинна застосовуватися ситуативна або денотативна модель перекладу. Ця модель описує процес перекладу як процес опису за допомогою мови перекладу тієї ж ситуації, яка описана на мові оригіналу. Це означає, що ми намагаємося передати українським еквівалентом той же денотат, який маніфестує англійським терміном. В даному випадку першорядне значення набуває денотативна, а не комунікативна еквівалентність. Вибір цієї моделі обумовлений тим фактом, що основна функція текстів, що містять комп'ютерні терміни, полягає в повідомленні якихось відомостей, а не в художньо-естетичній дії. Як смислова домінанта ми розглядаємо предметно – логічне значення. Якщо це можливо, передається також внутрішньо лінгвістичне значення слова, що зв'язує з іншими членами термінологічної системи. Переклад конотативного значення англійського комп'ютерного терміну займає по важливості лише третє місце.

Усна мова (навіть на професійно-орієнтовану тематику) часто містить в собі елементи жаргону або навіть сленгу. Переклад таких стилістично маркірованих субстандартних шарів мало формалізується і здійснюється зазвичай в рамках художньої літератури [8, с. 161].

Можна виділити чотири класи нормативного перекладу комп'ютерних термінів: неперекладні терміни, запозичення через транскрипцію, переклад семантичним еквівалентом або функціональним аналогом (наближений переклад) і калькування (морфемне або лексичне) [7, с. 230].

Перший спосіб має на увазі повне копіювання англійського написання терміну. Не перекладаються назви корпорацій, технологічні стандарти і назви програмних продуктів. Наприклад, назва корпорації *IBM* (від *International Business Machine*) в сучасних українськомовних документах залишається незайманою і записується латиницею. Аналогічно йде справа і з назвами інших корпорацій: *Nvidia*, *AMD*, *Novell*, *Microsoft* і ін. Цілком природно, що ці непереведені назви в українському тексті не схиляються.

Також не перекладаються назви технологічних стандартів і програмних продуктів. Наприклад, стандарт бездротового зв'язку *Bluetooth* трансліується на українську не синій зуб, а *технологія Bluetooth*. Як приклад назви програмного продукту можна привести *Adobe Photoshop* (редактор растрових зображень від компанії *Adobe*) або *Gnome* (середовище робочого столу, що розробляється Інтернет – співтовариством). Тут слід зазначити, що існує дві групи назв програмних продуктів. Перша – програмне забезпечення, що розробляється крупними корпораціями, зазвичай із закритим початковим кодом. Такі застосування мають найменування виду "Виробник+назва продукту" (наприклад, вищезазначений *Adobe Photoshop* або *Microsoft Windows*). Друга група – додатки, написані співтовариствами ентузіастів або індивідуально, зазвичай в рамках моделі *Open Source*, тобто, з відкритими початковими кодами.

Ці програмні продукти найчастіше не мають перед власне назвою префікса у вигляді імені фірми-виробника (наприклад, *Gnome, Gimp, FDE*). Обидві групи назв на українську не перекладаються.

Другий спосіб перекладу – запозичення основи через транскрипцію, тобто, відтворення звукової форми початкового терміну за допомогою букв українського алфавіту. Представляється скрутним визначити формальні межі застосування методу запозичення транскрипції основи до перекладу комп'ютерних термінів [3, с. 105]. Проте ця модель перекладу на сьогодні найбільш поширена і включає такі слова, як принтер, сканер, файл і т.д. В даному випадку англійський термін набуває української морфології, парадигми відмін і відмінювань, зберігаючи при цьому початковий корінь в кириличному написанні.

Третій тип перекладу комп'ютерних термінів – використання семантичних еквівалентів, тобто, реально існуючих українських слів, зовнішньо або частково відображають значення англійського терміну. На відміну від попередньої моделі, тут перекладач знаходить український корінь, відповідний до значенню англійському терміну. Наприклад, *network*=мережа, *data*=дані, *router*=маршрутизатор і т.д. Ці переклади в повному розмінні цього слова, найбільш адекватні з академічної точки зору. Проте, далеко не завжди в мові перекладу можна підібрати повні еквіваленти.

Нарешті, четвертий спосіб перекладу комп'ютерних термінів – морфемне або лексичне калькування, тобто, переклад лексичної одиниці оригіналу через заміну її складових частин на лексичні відповідності в українській мові [4, с. 69]. Цей спосіб використовується для перекладу складених термінів. Наприклад, *application server*=сервер додатків, *hyperlink*=гіперпосилання або *peer2peer*=кожний-з-кожним. Тут калькується сама структура терміну, при цьому окремі компоненти можуть вдавати із себе транскрипцію або лексико-семантичну заміну – це не так важливо. Цей спосіб є комбінацією яких-небудь з вище зазначених моделей. Проте, виділяємо його в окремий клас, оскільки принцип перекладу (копіювання структури терміну) в ньому самостійний і специфічний. Експлікація (описовий переклад) при трансляції комп'ютерних термінів практично не використовується (окрім словників), в основному із-за своєї громіздкості.

Фактично, тільки копіювання і калькування мають чітко обкреслені межі застосування. Для копіювання – це назви фірм, стандартів і програмних продуктів, а для калькування – складені терміни (з більш ніж однією основою). Терміни, що залишилися, перекладаються по другій або третій моделі неформалізованно – за принципом сталої традиції. Тут дуже цікава і розпливчата межа між термінами, перекладені транскрипцією і термінами, які перекладаються семантичними еквівалентами.

Якщо перекладач стикається з терміном, в перекладі якого він не упевнений, то, по-перше, слід перевірити, чи не відноситься він до групи неперекладних. Якщо це не так, то необхідно з'ясувати, чи існує вже сталий в співтоваристві варіант перекладу цього терміну. Для цього можна використовувати Інтернет і його пошукові машини, задавши в рядку пошуку англійський термін, а в області пошуку – український сегмент Інтернету. Якщо переклад терміну вже існує, то слід використовувати саме його, незалежно від того, по якій моделі він побудований. Як правило, спроби “нормалізувати” переклад якого-небудь терміну і примусити комп'ютерне співтовариство змінити, що склалося для того або іншого об'єкту назви безплідні. Як відомо, лінгвістична теорія перекладу є двосторонньою, дескриптивно-прескриптивну дисципліну, в якій ведучим є дескриптивний аспект [1, с. 54]. Відповідно до цього, і денотативна модель перекладу, описана вище, не має своїм завданням змінити норми перекладу комп'ютерних термінів, що сформувалися, але лише описати їх.

Тільки у тому маловірогідному випадку, коли традиційного еквівалента ще не з'явилося, перекладач має право самостійно вибирати спосіб перекладу. Перевагу тут слід віддавати семантичним еквівалентам, зрозуміло, що забезпечує адекватну передачу наочно-логічного значення терміну [10, с. 98]. В порівнянні з транскрипцією, цей спосіб перекладу дозволяє досягти розуміння переведеного терміну будь-яким носієм української мови. У перекладах складених термінів також слід вибирати елементи з українськомовними, а не запозиченими основами [2, с. 260].

На закінчення відзначимо, що проблема стандартизації перекладу комп'ютерних термінів тісно пов'язано з складанням адекватних глосаріїв перекладацьких відповідностей для використання в системах *Translation Memory* (TRADOS, OMEGAT та ін.) Терміни повинні перекладатися одноманітно і однозначно, що не в останню чергу досягається використанням чітко сформульованої моделі перекладу.

Література:

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод : Вопросы общей и частной теории перевода, 1975. – 240 с.
2. Снікеєва С. М. Системність і розвиток словотвору сучасної англійської мови : – Запоріжжя : Запорізький нац. ун-т, 2006. – 302 с. – Бібліогр. : 298 с.
3. Карабан В. І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на укр. мову. – Tempus, 1997. – 260 с.
4. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) : Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. – М. : Высш. шк., 1990. – 328 с.
5. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу. – К. : Юніверс, 2003. – 280 с.
6. Лотте Д. С. Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов. – М. : Наука, 1981. – 149 с.
7. Подольская Н. В. Общая терминология : Вопросы теории. – М., 1994. – 254 с.
8. Пумпянский А. Л. Введение в практику перевода научной и технической литературы на английский язык. – М. : Наука, 1989. – 304 с.
9. Microsoft International Word List, http://msdm.microsoft.com/library/enus/dnwue/html/rus_word_list.htm, 2002.
10. Newmark P. Approaches to Translation. – Oxford, 2003.
11. Nida E. Toward a Science of Translating. – Leiden, 1964.